

Nr 7

Utlåtande i anledning av motioner om statistik för bedömning av levnadsnivån och om åtgärder för att mäta olika välfärdskomponenter.

Till allmänna beredningsutskottet har hänvisats

dels de likalydande motionerna I: 867 av herr Brundin m. fl. samt II: 990 av herrar Burenstam Linder och Fälldin, vari hemställes att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om möjligheterna att parallellt med nuvarande nationalinkomststatistik producera en statistisk serie avsedd att tjäna som ett bättre underlag för bedömningar av levnadsnivån och förändringar i denna;

dels motionen II: 1002 av herr Larsson i Borrby, vari hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om åtgärder för att få fram mer rättvisande mått och normer för olika välfärdskomponenter till ledning för samhällsplaneringen, i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motionerna I: 867 och II: 990 anförts att det i nuvarande skede av den ekonomiska utvecklingsprocessen är nödvändigt att försöka skapa en ekonomisk statistik vid sidan av den nuvarande som bättre mäter förändringar i levnadsnivå. I samband med att man lärt sig att någorlunda väl bemästra konjunktursvängningarna har intresset för ekonomisk tillväxt kommit i förgrunden. Värdet av den nuvarande statistiken som indikator på levnadsnivån har successivt försämrats. Den främsta orsaken härtill är den stora betydelse miljöproblemen kommit att få. Den nuvarande statistiken är så uppbyggd att den fortgående miljöförstörelsen inte belastar nationalinkomstkalkylerna. Vissa negativa konsekvenser av den fortgående urbaniseringen utelämnas också i statistiken.

Även om den nuvarande nationalinkomststatistiken ger en viss inblick i levnadsnivån och förändringarna i denna, framhåller motionärerna vidare, är dock den bild statistiken förmedlar ofullständig och skev så snart uppgifterna utnyttjas för något annat än att belysa produktionsvärdena. Nationalinkomststatistiken används på ett okritiskt sätt som mätare även på levnadsnivåns utveckling. Hela debatten om den ekonomiska politikens medel och mål får härigenom en felaktig inriktning. Det finns därför anledning att undersöka möjligheterna att åstadkomma en mera rättvisande statistik. På vissa punkter kan man röra sig i riktning mot beräkningar som ger en bättre bild än den vi f. n. har. Även om ett visst mått av godtycke inte kan undvikas, kan det dock göras mindre än det nuvarande. Det godtycke som ligger i att helt förtiga vissa sammanhang och reducera deras betydelse till noll representerar ett större godtycke än som skulle känneteckna en alternativ uppläggning.

I motionen II: 1002 framhålles att man, för att visa att nationalproduktkalkylen inte täcker mer än en del av varu- och tjänsteproduktionen i landet, i första hand kan peka på att produktionen i hemmen är helt utelämnad. Att man mer eller mindre tvingas till begränsningar i mätmetoderna leder till att man får systematiska fel, om man med hjälp av nationalproduktberäkningar vill jämföra »standarden» i olika länder. Själva metoden leder till en systematisk övervärdering av standarden i de s. k. utvecklade länderna, eftersom natura- och byteshushållning där har relativt mindre betydelse än i de mindre utvecklade länderna.

De vanliga nationalproduktberäkningarna utgör enligt motionären inte något särskilt bra mått på den totala välfärden i ett land. Buller-, luft- och vattenföroreningar, vilka borde betraktas som kostnader i välfärdskalkylen, kommer aldrig med i nationalproduktberäkningarna, och kostnaderna för effektiva motåtgärder har i det perspektivet tett sig skrämmande stora. Följden har inte bara blivit att vi har fjärrmat oss från den optimala välfärdsutvecklingen utan också att vi har tårt på vad man skulle kunna kalla naturkapitalet, som är grunden för hela vår existens.

Det behövs, framhåller motionären, ett nytänkande som genomsyrar hela samhället. Enklarest skulle man naturligtvis komma ifrån problemet, om man kunde sätta pris på alla nyttigheter av olika slag och på andra faktorer i samhället, som kan sägas positivt eller negativt påverka välfärden. En sådan prissättning är möjlig i betydligt större utsträckning än som hittills varit vanligt. Även då man inte kan få fram ett marknadsbestämt pris finns det ofta ett alternativpris, dvs. ett pris som man är villig att betala för att slippa avstå från nyttigheterna.

Motionären anser att problemet måste uppmärksammas främst av politikerna, ty när man stakar ut ett program för framtiden måste inriktningen på detta styras av andra välfärdsått än nationalproduktberäkningarna. Det finns starkt behov av alternativa och kompletterande ått på välfärden. Sådana har hittills i hög grad saknats inom den moderna samhällsplaneringen, trots att de är helt nödvändiga.

Utskottet har behandlat motionerna samtidigt.

Utskottet

I motionerna hemställes om utredning om en bättre statistik för bedömning av levnadsnivån och om åtgärder för att bättre mäta olika välfärds-komponenter.

Statistiska centralbyrån (SCB) handhar huvuddelen av den statliga statistikproduktionen och har dessutom en allmänt samordnande funktion inom statistikområdet. Inom verket finns bl. a. en planerings- och samordningsavdelning med en nationalräkenskapssektion, där beräkningen av nationalräkenskaper sker. I anslagsframställningen för budgetåret 1969/1970 har centralbyrån föreslagit att denna sektion skall utökas och ombildas till en

byrå, men förslaget har inte upptagits i årets statsverksproposition (bil. 9 s. 22—23). I samma anslagsframställning anmälde centralbyrån att den under hösten 1968 skulle inkomma med skrivelse till finansdepartementet med begäran om ytterligare anslag för nästa budgetår för förplanering av en statistik över svenska folkets levnadsvillkor och attityder. Arbetet härmed har blivit förskjutet och har ännu inte hunnit färdigställas, men avsikten är att det skall fullföljas så snart som möjligt. Bakgrunden till det påbörjade arbetet är enligt vad som inhämtats från centralbyrån att många typer av analys inte kan utföras med uppgifter från gängse nationalräkenskaper. Man kan t. ex. ifrågasätta om de mått på levnadsstandard som för närvarande finns är rättvisande. Vid beräkningen av nationalinkomsten enligt internationella överenskommelser kommer inte hänsyn att tas till sådana faktorer som miljöförstöring och hemarbete, medan vissa för människan negativa faktorer, såsom resor till och från arbetsplatsen, ingår som positiva i beräkningarna. Dessa problem har uppmärksammats och man önskar inom centralbyrån få i gång ett utvecklingsarbete som kan leda till att man får en förbättrad statistik för att belysa människans villkor.

Även inom FN och dess forskningsinstitutioner i Genève och New York finns ansatser att försöka skapa ett nytt mått på framsteg och utveckling, vilket kompletterar beräkningar av nationalprodukten.

Inom den år 1965 tillkallade låginkomstutredningen har påbörjats en undersökning som syftar till en kartläggning av befolkningens levnadsnivå. I undersökningen strävar man efter att utvidga begreppet levnadsnivå, som hittills använts såsom liktydigt med konsumtionsnivå, till att omfatta de faktiska levnadsförhållandena, inbegripande även hälsa, arbete och utbildning med sådana sekundära komponenter som förmögenhet, uppväxtförhållanden och politiska resurser. Sådana faktorer som bostad, kostvanor, användning av fritid och rekreation ingår också i bedömningen av levnadsnivå. Undersökningen omfattar omkring 2 000 personer och skall bearbetas statistiskt. Frågan om metodutveckling har ägnats stor uppmärksamhet i syfte att undersökningen skall kunna bli en utgångspunkt för fortsatt arbete.

Utskottet anser att nuvarande ekonomiska statistik är ofullständig och att nationalräkenskaperna inte är en adekvat mätare på levnadsstandarden. Ett omfattande metod- och utvecklingsarbete erfordras dock innan man fattar beslut om upprättandet av nya statistiska serier som mätare på levnadsstandarden. Många komponenter som bör ingå i en dylik statistik torde i dag inte vara kvantitativt mätbara, vilket är nödvändigt för att statistiskt kunna följa utvecklingen. Den kartläggning av befolkningens levnadsnivå som utförs av låginkomstutredningen torde vara ett steg i riktning mot förverkligande av motionärernas önskemål. Utskottet vill även framhålla vikten av att den inom statistiska centralbyrån tilltänkta förplaneringen för en kompletterande statistik till nationalräkenskaperna kommer till stånd. Det i motionerna I: 867 och II: 990 framställda önskemålet om utredning synes där-

med för närvarande vara tillgodosett. Ej heller torde det nu vara möjligt att vidta ytterligare åtgärder i de syften som avses i motionen II: 1002. Utskottet får därför hemställa

- 1) att de likalydande motionerna I: 867 och II: 990 icke föranleder någon riksdagens åtgärd;
- 2) att motionen II: 1002 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 februari 1969

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

EINAR LARSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Möller (s), Hedlund (s), Helge Karlsson (s), Karl Gustav Pettersson (s)*, Kilsmo (fp), fröken Stenberg (m)*, herrar Hansson (s), Svanström (cp)*, Ove Karlsson (s), fröken Pehrsson (cp) samt herrar Axelson (fp)* och Ingvar Andersson (m);

från a n d r a kammaren: herrar Larsson i Borrby (cp), Rimås (fp), Nilsson i Bästekille (m), Johansson i Simrishamn (s)*, Andersson i Örebro (fp), Wiklund i Härnösand (s), Hugosson (s), Göransson (s), Johansson i Växjö (cp), Green (s), Gadd (s) och Rosqvist (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Särskilt yttrande

av fröken *Stenberg* (m), herrar *Ingvar Andersson* (m) och *Nilsson* i Bästekille (m):

Vissa ansatser till förbättringar i den statistik som avser att belysa förändringar i levnadsnivån sker för närvarande. Men som påpekas i utskottets yttrande har t. ex. en anslagsframställning från statistiska centralbyrån, avsedd att bereda utrymme för dylika ansträngningar, inte upptagits i statsverkspropositionen. Med tanke på betydelsen av att i politiska och särskilt ekonomisk-politiska sammanhang veta hur olika åtgärder påverkar levnadsnivån och med tanke på riskerna att som för närvarande sker lita till missvisande mått vore det angeläget att stödja arbetet på att få fram en bättre statistik av den typ som motionerna avser.